

De Brons

De Jatrie zou tijdens de Snikkeweek 2019 dienstdoen als pannenkoekenschip en daarvoor worden afgemeerd bij café-restaurant De Gelegenheid in Musselkanaal. Op maandag 17 mei passeerden we de brug IJzeren Klap in Musselkanaal om nabij het 6e sluis in Ter Apelkanaal te zwaaien om vervolgens tijdelijk af te meren voor deze brug. Echter ter hoogte van het Mussel-A-Kanaal sloeg het noodlot toe. De Brons motor sloeg op hol. In minder dan twee minuten liep het toerental op van ongeveer 250 naar het driedubbele daarbij de omgeving tijdelijk te voorzien van een inktzwart rookgordijn. Met een hels kabaal brak een van de twee drijfstangen los van de krukas en sloeg dwars door de 2½ centimeter dikke ijzeren carterwand. De dierbare Brons was overleden: onherstelbaar beschadigd.

Om de frustratie een uitlaatklep te geven, besloot de bemanning het schip over de nog te overbruggen 500 meter te gaan jagen. Een zware klus die met terugwerkende kracht alsnog diep respect afdwong voor de scheepsjagers die in het verleden dit werk verrichtten.

Na een korte rouwperiode werd besloten om op zoek te gaan naar een vervangende motor. Daarvoor is publiciteit een probaat middel. We schreven persberichten die vervolgens werden geplaatst, benutten media zoals facebook, spraken ons netwerk aan, enz. Dat leverde enkele interessante tips op. Het Noordelijk Scheepvaartmuseum kwam met het aanbod om een Berkelmotor uit 1925 in bruikleen af te staan. Jan Bos, vrijwilliger van het Bronsmotorenmuseum te Appingedam, had een tweecilinder 40 pk verdieselde Brons te koop. De overige tips bleken, bij nader onderzoek, niet erg bruikbaar. De Berkelmotor viel af omdat enkele onderdelen ontbraken en nagemaakt moesten worden en specifiek onderzocht moest worden of de bestaande schroefas met keerkoppeling bruikbaar zouden zijn voor deze Berkel. Kortom: te veel onzekerheden. Bleef over de Brons van Jan Bos. Om deze Brons ook goedgekeurd te krijgen, moest de inbouw ervan uitgevoerd worden door dan wel onder supervisie van Droogdok Groningen, onderdeel van Jelle Talsma Scheepswerven te Franeker. Op basis van de offerte van deze werf en de aankoopprijs bleek dat we een werkbedrag nodig hadden van bijna € 23.000, - In de periode juni-augustus werden diverse fondsen aangeschreven en niet zonder succes. Via crowdfunding kwam een bedrag van € 1.500, - binnen, het Scholten-Kamminga Fonds, het Wildervank Fonds en het Jonkheer Rhijnvis Feith Fonds kwamen elk over de brug met een toezegging van € 2.500, - Als klapstuk ontvingen we in het najaar het bericht van het Prins Bernard Cultuur Fonds dat er een maximaal bedrag van € 10.000, - beschikbaar werd gesteld. Er resteerde eind 2019 nog een gat van bijna € 3.000, - om de Jatrie weer in de vaart te krijgen. We hadden goede hoop dat begin 2020 het resterende bedrag binnengehaald zou kunnen worden.

Vliegwiel gedemonteerd

Resten van de Bronsmotor

De nieuwe Brons

Begin 2020 ontvingen we een brief van het Elise Mathilde Fonds met een toezegging van € 3.000,- waarmee we over voldoende middelen konden beschikken om tot aankoop en plaatsing over te gaan.

De klus zou grotendeels door de eigen vrijwilligers uitgevoerd gaan worden bij Droogdok Groningen, onderdeel van Talsma Scheepswerven. In april gingen Koos Woudberg, Geert Kloeze, Jacob Schoonhoven, Dion Jannink, Johan en Christiaan van Walenburg aan de slag met de voorbereidingen. De oude Brons-motor werd zoveel als mogelijk gedemonteerd.

Inmiddels was door hen vastgesteld dat het onmogelijk was om de Brons uit de machinekamer te verplaatsen naar het ruim om vervolgens met een kraan te verwijderen. Om de ruim vierenhalf ton wegende motor rechtstreeks uit de machinekamer te kunnen tillen, moest het stalen dek van de machinekamer worden losgesneden. Vervolgens bleek dat de kraan van Droogdok Groningen onvoldoende vermogen had om de motor te verwijderen. Vanwege ruimtegebrek voor een mobiele kraan en verkeershinder kon de klus ook niet aan de Hoofdkade in Stadskanaal worden uitgevoerd. Een alternatief was een kade aan het A.G. Wildervankkanaal in Veendam. Op 12 mei 2020 werd de Jatrie door Bos Sleepdiensten klokslag acht uur vanuit Stadskanaal naar Veendam gesleept. Geert Kloeze had transportbedrijf Sterenborg bereid gevonden om de oude Brons te verwijderen en de opvolger alvast in de machinekamer te plaatsen.

De oude knalpot

De "nieuwe" Brons

Door de juiste voorbereidingen was het omwisselen van beide motoren in ruim anderhalf uur uitgevoerd en kon de tocht naar Groningen worden vervolgd.

Op weg naar Droogdok Groningen

Twee demonteurs: Geert Kloeze en Koos Woudberg

De Jatrie is kort na aankomst in dok gegaan. Uit inspectie bleek dat het onderwaterschip van de machinekamer geen schade had opgelopen: een meevaller.

Omdat het schip toch in dok lag is het onderwaterschip schoongespoten, kleine beschadigingen zijn bijgewerkt en het onderwaterschip werd voorzien van een nieuwe verflaag. Pas in 2027 moet het schip weer in dok voor een inspectie- en onderhoudsbeurt. Het roer is tijdens de dokbeurt ook gerepareerd. Aan de onderzijde, de zgn. hak, zijn nieuwe strippen gelast waardoor het roer versterkt is en de kans op lekkage geminimaliseerd werd.

Tijdens deze dokbeurt is gepoogd om de bestaande schroef los te krijgen om de bij de nieuwe Brons behorende schroef te kunnen plaatsen. Dat lukte vooralsnog niet. Na intensief overleg met Mark Smidt werfbaas van Droogdok Groningen, scheepsinspecteur Leo Breedveld, Jan Bos en onze vrijwilligers werd besloten om de bestaande schroef te laten zitten. Risico van oververhitting van de nieuwe Brons was niet uit te sluiten maar zou tijdens een eerste testvaart goed kunnen worden gemonitord door plaatsing van thermometers. In geval van oververhitting zou alsnog worden besloten om de schroef te vervangen waarvoor het schip opnieuw in dok zou moeten. Tijdens de eerste testvaart, Groningen-Veendam, bleek dat het risico van oververhitting zeer klein was. Jan Bos heeft tijdens deze vaart de nieuwe Brons opnieuw afgesteld en het koelwatersysteem opnieuw afgesteld waardoor er voldoende koeling was.

Een ander technisch probleem was de aansluiting van de krukas op de keerkoppeling en de juiste uitlijning van de motor op de schroefas. Ook dat probleem kon worden verholpen. Jan Birza, specialist op het gebied van onderhoud van scheepsmechanica, produceerde in zijn werkplaats van Patje Shipyards in Waterhuizen, een koppelstuk. De uiteindelijke plaatsing en uitlijning van de motor werd uitgevoerd door de mannen van Droogdok Groningen onder supervisie van Jan Bos.

De nieuwe Brons van Jan Bos

Demontage keerkoppeling

Tijdens de terugtocht van Groningen naar Stadskanaal manifesteerde zich een apart geluid. Dit bleek afkomstig te zijn van de keerkoppeling. Wat was de oorzaak? Extra slijtage aan de as als gevolg van het te hoge toerental vlak voor de ontploffing? Nader onderzoek bleek noodzakelijk. Terug in Stadskanaal werd de keerkoppeling gedemonteerd. Daarvoor moest eerst een deel van de vloer in het roefje verwijderd worden. Met enige moeite werd de koppeling in drie onderdelen gedemonteerd en uit het

onderschip getakeld. De bronzen bussen van de vier planeetwielen bleken behoorlijk versleten te zijn en het uiteinde van de centrale as vertoonde slijtsporen. De bronzen bussen zouden in eigen beheer gedraaid kunnen worden mits er een geavanceerde draaibank beschikbaar zou zijn. We zijn gaan overleggen met de STAR of we eenmalig gebruik zouden kunnen maken van hun werkplaatsfaciliteiten. De bussen zijn daar gedraaid en in 2021 is de keerkoppeling weer in elkaar gezet nadat de versleten remvoeringen ook door nieuw materiaal zijn vervangen. In het voorjaar van 2022 worden nog enkele tests uitgevoerd voor de juiste afstelling van de Bronsmotor. Begin mei 2022 zal de Jatrie weer vaarklaar zijn.